

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران

مؤسسه آموزش عالی خاوران

شهرستان میبد

پایان نامه سطح سه (کارشناسی ارشد)

موضوع تحقیق:

نقش ادب در حیات معنوی انسان از دیدگاه

قرآن و روایات

استاد راهنما:

دکتر سیدعلی حسینی زاده

استاد مشاور:

حجت الاسلام والمسلمین دکتر سیداحمد میرخلیلی

پژوهشگر:

فرخنده فلاح

پاییز ۱۳۹۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده

از آنجایی که جامعه ما، جامعه‌ای است اسلامی و ادب در فرهنگ اسلامی از اهمیت خاصی برخوردار است به طوری که تقریباً معادل اخلاق و نزدیک به اخلاق تلقی می‌شود و نیز با توجه به اینکه ادب‌ورزی در جامعه ما کم‌رنگ شده است، تحقیق درباره جایگاه ادب در اسلام و فرهنگ اسلامی و انواع و آثار آن از اهمیت خاصی برخوردار است. در این تحقیق به بررسی جایگاه ادب در اسلام و فرهنگ اسلامی و تفاوت آن با اخلاق و نیز به بررسی آثار ادب‌ورزی به روش توصیفی-تحلیلی پرداخته‌ایم. نتایج حاصل از تحقیق حاکی از آن است که یکی از مواردی که تأثیر بسزایی در رسیدن انسان به تکامل و حیات معنوی دارد، رعایت ادب در ارتباط با خدا، خلق خدا، خویشتن و طبیعت می‌باشد که خود دارای آثار و نتایجی نیز می‌باشد.

آثار ادب‌ورزی نسبت به خدا شامل: عفو و رحمت خداوند متعال گردیدن، تسلیم محض امر خدا شدن و رسیدن به آرامش، آمرزش گناهان، آشتی بین فرد مؤدب و خدا، باعث جلب رحمت خداوند می‌گردد و دست آخر موجب می‌شود انسان مؤدب محبوب دل‌ها گردد و نتیجه ادب‌ورزی نسبت به اولیاء خدا؛ شامل: آمرزش گناهان، پاداش عظیم، باعث جلب رحمت خداوند و مایه خیر می‌باشد و ادب‌ورزی نسبت به خلق خدا مایه خیر و پاکیزگی، پیراستگی از خطا و اشتباه در رفتار و گفتار می‌شود و دل‌ها را به هم نزدیک می‌کند و گوینده را از غرور و خودخواهی که از آفات سخن گفتن است دور می‌سازد و باعث حفظ حدود موقعیت افراد می‌گردد همچنین ادب‌ورزی نسبت به خویشتن باعث الهی شدن و اطاعت و تسلیم در برابر خدا، دوری از ذلت و خواری، شکست‌ناپذیری، توان مقاومت در برابر سختی‌ها، احساس ارزشمندی و بالاخره بی‌نیازی از دیگران می‌شود و با ادب‌ورزی نسبت به مقدسات دینی انسان مشمول صفت رحمت خداوند می‌گردد، استغفار دائم ملائکه شامل حال او می‌شود و مشمول عفو و بخشش خداوند می‌گردد و موجب تجلیات قلبی و آرامش انسان می‌شود. ادب‌ورزی در برابر طبیعت باعث قناعت، افزایش رزق، روزی حلال، توفیق بر اطاعت از فرمان خدا، رضا و خشنودی از آنچه خدا داده است و بالاخره باعث بی‌نیازی از دیگران می‌شود.

کلیدواژه‌ها: ادب، معنویت، ادب‌ورزی، حیات معنوی، قرآن، روایات، آثار ادب.

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار.....
۳	فصل اول:.....
۴	۱-واژگان کلیدی.....
۴	۲-بیان مسئله.....
۴	۳-ضرورت تحقیق.....
۵	۴-اهداف تحقیق.....
۶	۵-پیشینه تحقیق.....
۶	۶-سؤالات تحقیق.....
۶	۶-۱- سؤال اصلی.....
۶	۶-۲- سؤالات فرعی.....
۶	۷-روش تحقیق.....
۷	۸-پیش فرض و فرضیه‌های تحقیق.....
۷	۸-۱- پیش فرض‌های تحقیق.....
۷	۸-۲- فرضیه‌های تحقیق.....
۷	۹-محدودیت‌های تحقیق.....
۹	1-ادب.....
۱۰	۱-۱-ادب و تربیت.....
۱۰	۱-۲-نسبت تأدیب و تربیت.....
۱۲	۱-۳-اقسام ادب.....
۱۳	۲-رابطه ادب و اخلاق.....
۱۳	۲-۱-اخلاق در لغت.....

۱۳	۲-۲-اخلاق در اصطلاح.....
۱۵	۳-حیات.....
۱۵	۳-۱-حیات در لغت.....
۱۶	۳-۲-حیات در اصطلاح.....
۱۶	۳-۳-اقسام حیات در قرآن.....
۳۲	فصل سوم:.....
۳۳	گفتار اول: ادب رفتاری.....
۳۳	۱-ادب ملائکه.....
۳۳	۱-۱-ادب فرشتگان در برابر خداوند.....
۳۴	۱-۲-اظهار ادب فرشتگان در برابر ابراهیم ۷.....
۳۴	۱-۳-اظهار ادب فرشتگان در برابر بهشتیان.....
۳۵	۱-۴-اظهار ادب فرشتگان با مؤمنان صالح، هنگام مرگ.....
۳۵	۲-ادب انبیاء.....
۳۵	۲-۱-ادب حضرت آدم ۷.....
۳۶	۲-۲-ادب هابیل ۷.....
۳۶	۲-۳-ادب هود ۷.....
۳۷	۲-۴-ادب حضرت ابراهیم ۷.....
۴۲	۲-۵-ادب اسماعیل ۷.....
۴۲	۲-۶-ادب حضرت یعقوب ۷ هنگام فراق یوسف.....
۴۳	۲-۷-ادب حضرت یوسف ۷.....
۴۴	۲-۸-ادب حضرت خضر ۷.....

۲۸. محمّدی، حمید، تفسیر بشری، بی جا: دارالذکر، ۱۳۸۱.
۲۹. مصباح یزدی، محمّدتقی، آموزش فلسفه، چاپ هشتم، تهران، شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۷۸.
۳۰. -----، اخلاق در قرآن، چاپ دوم، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ۴، ۱۳۸۸.
۳۱. مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، تهران: صدرا، ۱۳۷۱.
۳۲. مظاهری، حسین، اخلاق در خانه، چاپ نوزدهم، قم: اخلاق، ۱۳۷۳.
۳۳. معین، محمّد، فرهنگ معین، تهران، معین، ۱۳۸۲.
۳۴. مکارم شیرازی، ناصر و دیگران، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب اسلامی، ۱۳۶۲.
۳۵. موسوی، سیدنقی، سعیدی، صمد، حسین پناه، علی، فقه تربیتی، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۷.
۳۶. مهاجری، مسیح، شناخت قرآن از زبان قرآن، تهران: اوج، ۱۳۶۰.
۳۷. مهیار، رضا، فرهنگ ابجدی فارسی - عربی، بیروت: دارالمشرق، ۱۹۶۷م.
۳۸. نراقی، احمد، معراج السعاده، قم: هجرت، ۱۳۸۱.
۳۹. نراقی، مهدی، گزیده علم اخلاق اسلامی، ترجمه جلال الدین مجتبوی، چاپ اول، تهران: حکمت، ۱۳۹۰.

ب: کتاب‌های عربی:

۴۰. آلوسی، سیدمحمّد، روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم، چاپ اول، بیروت: دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۵ق.
۴۱. ابن ابی جمهور احسائی، محمّد بن علی، عوالی اللالی، قم: سیدالشهداء، ۱۴۰۳.
۴۲. ابن ابی الحدید، عبد الحمید بن هبّه الله، شرح نهج البلاغه لابن ابی الحدید، چاپ اول، قم: مکتبه آیه الله المرعشی النجفی، ۱۴۰۴ق.
۴۳. ابن حیون، نعمان بن محمّد، کابل، حاج سید منصور نادری، ۱۳۷۲.

٤٤. ابن شهر آشوب، محمد بن علی، مناقب آل ابی طالب، بیروت: دارالضواء، ١٣٧٠.
٤٥. ابن طاووس، علی بن موسی، ترجمه و متن کامل لهوف سیدبن طاووس، ترجمه و تحقیق عقیقی بخشایشی، چاپ چهاردهم، قم: نوید اسلام، ١٣٧٧.
٤٦. ابن فارس، احمد، معجم مقائیس اللغه، قم: الاعلام الاسلامی، ١٣٦١.
٤٧. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، چاپ سوم، بیروت: دار صادر، ١٤١٤ق.
٤٨. امین حسینی عاملی، سیدمحسن، اعیان الشیعه، ج ١، بیروت، دارالتعارف للمطبوعات، ١٣٦٢.
٤٩. بندریگی، محمد، فرهنگ بندریگی، چاپ اول، قم: علمی، ١٣٨٧.
٥٠. پاینده، ابوالقاسم، نهج الفصاحه، چاپ چهارم، تهران: دنیای دانش، ١٣٨٢.
٥١. تمیمی آمدی، عبدالواحد، غررالحکم و دررالکلم، چاپ دوم، قم: دارالکتاب الاسلامی، ١٤١٠ق.
٥٢. حائری، محمدمهدی، معالی السبطين فی احوال الحسن و الحسين، بیروت، مؤسسه نعمان، بی تا.
٥٣. حرّانی، حسن بن علی، تحف العقول عن آل الرسول ٦، چاپ دوم، قم: جامعه مدرسین، ١٣٦٣.
٥٤. حرّعاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، چاپ اول، قم: مؤسسه آل البيت، ١٤٠٩ق.
٥٥. حمیری، عبدالله بن جعفر، قرب الاسناد، چاپ اول، قم: مؤسسه آل البيت، ١٤١٣ق.
٥٦. خمینی، روح الله، تحریر الوسيله، ترجمه هاشم نوری، قم، هاشم نوری، ١٣٧٥.
٥٧. دیلمی، حسن بن محمد، ارشاد القلوب فی الصواب، چاپ اول، قم: شریف رضی، ١٤١٢ق.
٥٨. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات فی غریب القرآن، تحقیق صفوان عدنان داوودی، چاپ اول، بیروت: دارالعلم، ١٤١٢ق.
٥٩. راوندی کاشانی، فضل الله بن علی، النوادر، چاپ اول، قم: دارالکتاب، بی تا.

۶۰. رشیدالدین میبدی، احمد بن ابی سعد، کشف الاسرار و عدۃ الابرار، تهران: امیرکبیر، ۱۳۷۱.
۶۱. زمخشری، محمود بن عمر، الفائق فی غریب الحدیث، چاپ اول، بیروت: دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۷ق.
۶۲. شریف قرشی، باقر، حیاة الامام حسین بن علی ۷، بیروت: شریعت، ۱۳۸۵.
۶۳. شیبانی، محمد بن حسن، الجامع الصغیر، بیروت: عالم الکتب، ۱۴۰۶ق.
۶۴. صدوق، محمد بن علی، امالی، ترجمه محمدباقر کمره ای، تهران: کتابچی، ۱۳۷۰.
۶۵. -----، الخصال، چاپ اول، قم: جامعه مدرسین، ۱۳۶۲.
۶۶. -----، علل الشرائع، چاپ اول، قم: کتابفروشی داوری، ۱۳۸۵.
۶۷. -----، من لا یحضره الفقیه، چاپ دوم، قم: اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۳ق.
۶۸. طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، چاپ چهارم، قم: شریف رضی، ۱۴۱۲ق.
۶۹. طبرسی، علی بن حسن، مشکاة الانوار فی غرر الاخبار، چاپ دوم، نجف: المکتبه الحیدریه، ۱۳۸۵.
۷۰. طریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، تحقیق سیداحمد حسینی، چاپ سوم، تهران: کتابفروشی مرتضوی، ۱۳۷۵.
۷۱. طوسی، محمد بن حسن، تهذیب الاحکام، چاپ چهارم، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ق.
۷۲. عاملی، زین الدین بن علی، منیة المرید، تحقیق رضا مختاری، قم: مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۳۷۶.
۷۳. عروسی حویزی، عبدعلی بن جمعه، تفسیر نورالثقلین، چاپ چهارم، قم: اسماعیلیان، ۱۴۱۵ق.
۷۴. عیاشی، محمد بن مسعود، تفسیر عیاشی، تحقیق و تصحیح هاشم رسولی محلاتی، تهران: مطبعه العلمیه، ۱۳۸۰ق.

۷۵. فتال نیشابوری، محمد بن احمد، روضة الواعظین و بصیرة المتعظین، چاپ اول، قم: رضی، ۱۳۷۵.
۷۶. فیروزآبادی، محمد بن یعقوب، القاموس المحيط، بیروت: داراحیاء التراث العربی، ۱۹۹۱ م.
۷۷. فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی، تفسیر الصافی، چاپ دوم، تهران: مکتبه الصدر، ۱۴۱۵ ق.
۷۸. فیومی، احمد بن محمد، المصباح المنیر، مصر: طبع مصر، ۱۳۴۷.
۷۹. قمی، عباس، مفاتیح الجنان، ترجمه مهدی الهی قمشه ای، قم، آیین دانش، ۱۳۸۹.
۸۰. قمی مشهدی، محمد بن محمد رضا، تفسیر کنزالدقائق و بحر الغرائب، چاپ اول، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۸.
۸۱. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، چاپ چهارم، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ ق.
۸۲. لیثی واسطی، علی بن محمد، عیون الحکم و المواعظ، چاپ اول، قم: دارالحدیث، ۱۳۷۶.
۸۳. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار، چاپ دوم، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق.
۸۴. مجلسی، محمدتقی بن مقصود علی، روضة المتقین فی شرح من لا یحضره الفقیه، چاپ دوم، قم: مؤسسه فرهنگی اسلامی کوشانپور، ۱۴۰۶ ق.
۸۵. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمة، قم: دار احیاء التراث العربی، ۱۳۷۲.
۸۶. -----، العلم و الحکمه، قم: دارالحدیث، ۱۳۷۶.
۸۷. مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰.
۸۸. مقرر، عبدالرزاق، مقتل الحسین، ترجمه قربانعلی مخدومی، چاپ دوم، قم: نصاب، ۱۳۸۷.
۸۹. ملکی تبریزی، میرزا جواد، المراقبات، ترجمه و تحقیق محمد رضا غیائی کرمانی، قم: حضور، ۱۳۸۵.

۹۰. منسوب به علی بن موسی امام هشتم ۷، الفقه المنسوب الى الامام الرضا ۷، چاپ اول، مشهد: مؤسسه آل البيت، ۱۴۰۶ق.
۹۱. منسوب به جعفر بن محمد امام ششم ۷، مصباح الشریعه، چاپ اول، بیروت: اعلمی، ۱۴۰۰ق.
۹۲. مفید، محمد بن محمد، الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، چاپ اول، قم: کنگره شیخ مفید، ۱۴۱۳ق.
۹۳. نوری، حسین بن محمدتقی، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، چاپ اول، قم: مؤسسه آل البيت، ۱۴۰۸ق.
۹۴. ورام بن ابی فراس، مسعود بن عیسی، تنبیه الخواطر و نزهه النواظر، چاپ اول، قم: مکتبه فقیه، ۱۴۱۰ق.

ج: مقالات:

۹۵. الهامی نیا، علی اصغر، «انواع حیات در قرآن»، مجله مریبان، شماره ۱۶، بی تا.

د: سایت:

<http://tooba.net> ۹۶

<http://yamahdi-adrekni.mihanblog.com> ۹۷